

УДК 785.11:78.01

[https://doi.org/10.31652/3041-1017-2026\(8-1\)-19](https://doi.org/10.31652/3041-1017-2026(8-1)-19)

РОЛЬ ОРКЕСТРОВОГО КОЛЕКТИВУ У ПРОФЕСІЙНОМУ СТАНОВЛЕННІ МУЗИКАНТА-ІНСТРУМЕНТАЛІСТА

Євген Цанько,¹ , Дмитро Гучкович¹ ¹Комунальний заклад вищої освіти «Академія культури і мистецтв» Закарпатської обласної ради, м. Ужгород, Україна

Надійшла до редакції / Received: 2.02.2026 Схвалено до друку / Accepted: 19.03.2026

Анотація

У статті розкрито роль оркестрового колективу як ключової складової професійного становлення музиканта-інструменталіста. Актуальність дослідження полягає в адаптації сучасних вимог до музикантів-інструменталістів, що є відображенням постійних змін мистецької освіти. Сказане стосується не лише технічної досконалості виконання музичних творів, а й здатності до швидкої інтеграції в творчий колектив. У даній роботі оркестр позиціонується як освітнє середовище, в якому музиканти-інструменталісти можуть застосувати теоретичні знання в практичній діяльності. Особливу увагу в статті приділено історичному аспекту оркестрового колективу, а саме простеженню його еволюційних змін від часів античності, бароко, класицизму, романтизму до сучасності. У роботі зазначено, що кожна епоха висувала нові вимоги до виконавської майстерності. У контексті професійної підготовки музиканта-інструменталіста висвітлено ключові виконавські навички, які необхідні для успішної оркестрової гри. Обґрунтовано роль ритмічної точності в контексті оркестрової гри. Зокрема, визначено, що відчуття темпу та ритму є одним з ключових елементів, що необхідні для оркестрової гри. У статті також зазначено важливість оркестрової практики для розвитку слуху, вміння грати в балансі для гармонійного звучання оркестрового колективу. Авторами підкреслено важливість тембрової узгодженості та розуміння ієрархії в оркестровому звучанні. У статті визначено, що роль оркестрового колективу полягає не лише у виконавському аспекті, а й виступає психолого-педагогічним простором, що сприяє розвитку критичного мислення, комунікативних здібностей, а також розвитку емоційного інтелекту професійних музикантів-інструменталістів. У роботі автори звертають увагу на створення сприятливого середовища для музикантів, а також наголошують на важливому значенні підбору якісного репертуару, що в свою чергу дозволяє максимально розкрити творчий потенціал кожного виконавця в оркестровому колективі.

Ключові слова: оркестр, музикант-інструменталіст, музичне мистецтво, професійна підготовка.

FORMATION OF SOFT SKILLS IN HIGHER EDUCATION STUDENTS IN THE PROCESS OF STUDYING MUSIC DISCIPLINES

Yevhen Tsanko,¹ , Dmytro Guchkovych¹

¹The Academy of Culture and Arts, a municipal higher education institution of the Transcarpathian Regional Council, Uzhhorod, Ukraine

Abstract

The article reveals the role of the orchestral ensemble as a key component of the professional development of an instrumental musician. The relevance of the study lies in adapting modern requirements for instrumental musicians, which is a reflection of constant changes in artistic education. The above applies not only to the technical perfection of performing musical works, but also to the ability to quickly integrate into a creative team. In this work, the orchestra is positioned as an educational environment in which instrumental musicians can apply theoretical knowledge in practical activities. The article pays special attention to the historical aspect of the orchestral ensemble, namely, tracing its evolutionary changes from the times of antiquity, baroque, classicism, romanticism to the present day. The work indicates that each era put forward new requirements for performing skills. In the context of professional training of an instrumental musician, the key performing skills necessary for successful orchestral playing are highlighted. The role of rhythmic accuracy in the context of orchestral playing is substantiated. In particular, it is determined that the sense of tempo and rhythm is one of the key elements necessary for orchestral playing. The article also notes the importance of orchestral practice for the development of hearing, the ability to play in balance for the harmonious sound of the orchestral ensemble. The authors emphasize the importance of timbre coherence and understanding of the hierarchy in orchestral sound. The article determines that the role of the orchestral ensemble is not only in the performing aspect, but also acts as a psychological and pedagogical space that contributes to the development of critical thinking, communication skills, as well as the development of emotional intelligence of professional instrumental musicians. In the work, the authors draw attention to the creation of a favorable environment for musicians, and also emphasize the importance of selecting a high-quality repertoire, which in turn allows for the maximum disclosure of the creative potential of each performer in the orchestral ensemble.

Keywords: orchestra, instrumental musician, musical art, professional training.

Постановка наукової проблеми. Сучасна музична освіта перебуває у стані історичних змін, що пов'язані із запитами мистецького середовища. У цьому професійна підготовка музиканта-інструменталіста набуває особливого значення. Вона розглядається як процес набуття знань, формування навичок, компетентностей, усвідомлення професійних цілей, що забезпечать успішність їх подальшої діяльності. У контексті сказаного важливого значення набуває оркестровий колектив – як творча лабораторія, що забезпечує реалізацію названого, дозволяє підвищити ефективність навчання. Вважаємо, що оркестр є тим освітнім середовищем, що

розкриває творчий потенціал здобувачів освіти, формує їх комунікативні вміння, сприяє розвитку критичного мислення. Окрім цього, у процесі гри в оркестровому колективі кожен музикант-інструменталіст може практично використовувати здобуті виконавські навички. Серед них – технічне володіння музичним інструментом, інтеграція тембру інструменту в загальну ансамблеву синергію. Таким чином, дослідження ролі оркестрового колективу у професійному становленні музиканта-інструменталіста є актуальною та затребуваною темою педагогічної науки, що визначає цілі даної роботи.

Аналіз останніх досліджень і публікацій.

Проблемам оркестрового виконавства, становленню музичних інструментів та вивченню прийомів гри на них присвячені роботи В. Апатського, Р. Вовка, М. Мимрика, О. Ільченко, Г. Косенко, С. Коробецької, Г. Савченко, Ю. Юцевича та ін.. В. Громченко, А. Карпак, В. Слупський та ін. у своїх працях торкаються особливостей формування інструментальних оркестрових навичок. Проблему професійного становлення музиканта-інструменталіста дослідники розглядають з різних сторін: вдосконалення виконавського рівня музиканта-інструменталіста (Н. Згурська, Н. Овчаренко), їх художньо-естетичного розвитку (Г. Падалка), розвитку музичного мислення (Н. Мозгальова), педагогічно-виконавської майстерності (І. Мостова), креативності (В. Фрицюк) та ін.

Мета статті є теоретичне обґрунтування можливостей визначити роль оркестрового колективу у професійному становленні музиканта-інструменталіста.

Виклад основного матеріалу. «Оркестр – це не просто колектив виконавців, а живий організм, який створює унікальні музичні образи. Завдяки багатоголосому звучанню, широкій динаміці та різноманіттю тембрів музиканти мають можливість передавати глибокі емоційні стани, що робить виконання особливо виразним» (Дудник, 2025, с. 64). Феномен оркестрового колективу є наслідком поступового історичного розвитку музичного виконавства, вдосконалення конструкції музичних інструментів та відповідно техніки гри на них. Наукова література насичена калейдоскопічністю підходів до тлумачення, понятійної характеристики сутності оркестру. У різних теоретичних розвідках зазначено, що походження терміну сягає у часи античності. Зокрема, дослідниками визначався «оркестр» як «майданчик перед сценою, що мав форму кола та не був нічим відділений від глядачів (Ракочі, 2021, с. 71) або невеликий простір у формі півкола для розміщення хору (Weaver, 1986, р. 1). За визначенням О. Шевчук, сучасне розуміння оркестру окреслено у роботах Й. Маттезона «Das neu-eröffnete Orchestre» («Заново відкритий оркестр», 1713) і Ж.-Ж. Руссо «Dictionnaire de la musique» («Музичний словник», 1767) (Шевчук, 2022).

Зауважимо, що довготривалий час реконструкції оркестрового колективу – від сцени античного театру до колективу виконавців –

відображає історію розвитку оркестрового мистецтва та європейської музики в цілому. За визначенням науковців, створенню повноцінного оркестрового колективу передувала поява різних форм поєднання музикантів-інструменталістів, що отримали назву пре-оркестри. Зокрема, Г. Рейнор зауважує, що «найголовнішими з них були гільдії міських музикантів, зазначивши їх подібність до середньовічних товариств ремісників без певних стандартів щодо кількості музикантів та умов функціонування (Raynor, 1978, р. 13). П. Беккер вказує на *collegia musica*, зібрання аматорів і шанувальників музики при університетах на межі XVII-XVIII ст. (Bekker, 1936, р. 33).

Варто також пригадати консорт – поєднання музикантів. «Відмінною рисою консортів визначається довільне поєднання інструментів між собою, їх використання для супроводу на балах, замість спільного виконання музики протистояння або розмежування різних консортів, що беруть участь в заході» (Weaver, 1986, р. 6). На думку науковців, «поєднання інструменталістів найчастіше включало різні музичні інструменти і мало, без сумніву, більшу самостійність у порівнянні з консортами отримало назву ансамбль». Відмінність між ансамблем і оркестром на початку XVII ст. – найменша, порівняно з іншими вище згаданими формами об'єднань» (Weaver, 1986, р. 6). Р. Вейвер, зазначає, що «їх ідентифікація передбачає заходи різного масштабу: для приватної події у невеликому приміщенні задіявали незначну кількість виконавців. При цьому дублювання струнних партій декількома музикантами є не обов'язковим. Для виконання музики в театрі необхідні дублювання партій. При цьому ансамбль ніби трансформується в оркестр (Weaver, 1986, р. 6).

Перехід від ансамблю до докласичного оркестру розпочався у XVI століття. Поступово в музичну практику було впроваджено традицію виконання однією партією декількома виконавцями (Шевчук, 2022). Також серед ознак докласичного (барокового) оркестру варто виділити протистояння соліста (групи солістів) оркестру, наявність партії *basso continuo*. Створення у добу Просвітництва нового жанру симфонії потребувало перегляду складу музичних інструментів оркестру. Відтак, струнна група передбачала квінтет. Духова група передбачала подвійний склад – дві флейти, два

гобої, два кларнети, два фаготи. Роль партії basso continuo була передана мідним духовим інструментам – двом валторнам, двом трубам, що разом з литаврами склали основу симфонічного оркестру (Ракочі, 2021, с. 96-114).

Лише у XIX столітті було завершено формування мідної духової групи – зокрема додано тубу. Окрім цього було розширено кожен групу оркестру до п'яти інструментів, збільшено роль дерев'яних та мідних духових інструментів, що стало можливим завдяки вдосконаленню їх конструкції. Зокрема, поява вентельних механізмів у мідних інструментах відкрила нові темброво-динамічні можливості. Варто зауважити, що композитори-імпресіоністи відмовились від великого оркестрового складу на користь камерного, пошуку нових способів звуковидобування (гра струнних дрезком, мідних – з сурдиною) (Ракочі, 2021, с. 115-139).

Свобода складу оркестру XX століття, розкриття індивідуальної тембрової палітри, тенденція до камернізації, зростання ролі ударних інструментів відкрила нові можливості для композиторів. Автори визначеного періоду активно використовували у своїх творах нетрадиційні прийоми гри, нетрадиційні музичні інструменти (запровадження джазових, народних, електронних інструментів, інколи вмонтовування звучання магнітофонних стрічок тощо) (Ракочі, 2021, с. 202-257). Сьогодні, в залежності від видів музичних інструментів, існує декілька різновидів оркестрів: мішаний та однорідний, симфонічний та камерний оркестр, духовий оркестр, оркестровий бенд, шумовий оркестр і т. д. За функцією в музичній практиці розрізняють військові, салонні, джазові, естрадні оркестри, а також оркестри народних інструментів (Откидач, 2019, с. 38-39).

Зазначимо, що оркестровий колектив має важливу освітню роль. Зокрема, він є потужним інструментом професійної підготовки музиканта-інструменталіста. Адже, гра в оркестрі дає змогу відточувати їх виконавські навички, працювати над інтонуванням, узгодженістю звучання усіх оркестрових партій та груп, розвивати слух і т. д. Окрім цього варто сказати про розуміння та передачу художнього задуму оркестрового твору, без якого виконання композиції є неможливим.

Важливим для функціонування оркестрового колективу є сприятливе та комфортне середовище, що є запорукою розвитку здібностей музикантів інструменталістів, мотивацією до

кращої роботи. Також неабияку роль відіграє виховання інтересу до оркестрового мистецтва, отримання задоволення від гри. Тож, важливо це враховувати при плануванні та організації роботи оркестрового колективу, виборі репертуару. Зауважимо, що репертуар відіграє важливу роль, оскільки дозволяє музикантам різного рівня технічних здібностей знайомитись з кращими світовими зразками різних жанрів, епох та стилів. Важливо, що в оркестровому колективі нотне навантаження розподіляється між усіма його учасниками.

На наш погляд, однією з важливих переваг гри в оркестровому колективі є розвиток навичок інтонування. Варто зазначити, що через конструктивні особливості духових та струнно-смичкових інструментів, а також специфіку гри на них оркестрове виконавство є доволі складним процесом. Найчастішою проблемою при грі в оркестровому колективі є динаміка. В залежності від того, з якою динамікою буде грати виконавець на духових інструментах інтонація може коливатись. Таке явище доволі часте в оркестрантів-початківців. Зокрема, підлаштування під загальний стрій є доволі складним завданням, яке потребує досконалого володіння своїм інструментом для створення гармонійного та збалансованого звучання. Сказане є важливим для оркестрового виконання.

Граючи в оркестровому колективі музиканти-інструменталісти працюють над розвитком ритмічних навичок. Дана робота розпочинається під час занять з фаху та продовжується у процесі вивчення ними музично-теоретичних дисциплін. Зокрема, музиканти-інструменталісти знайомляться з різними ритмічними схемами, розмірами. «Наголосимо, що ритм, поруч з метром та темпом, є часовим виміром музичного та хореографічного мистецтва. Дана тріада належить до найголовніших виразових засобів» (Мозгальова, Новосадова & Лученко, 2023, с. 64). Працюючи над вивченням творів різних жанрів та стилів вони працюють над точним відчуттям метру та ритму, ритмічною виразністю. Зазначимо, що розвинені ритмічні навички важливі для подальшої гри в оркестровому колективі. Адже, відтворення музичної композиції потребує високої ритмічної точності кожної оркестрової партії, ритмічної узгодженості між усіма оркестровими групами.

Варто також зауважити, що окрім ритмічної узгодженості між оркестровими партіями важливу роль відіграє темброву узгодженість. Тембр є унікальним явищем, оскільки кожен виконавець має свій власний самобутній звук. В процесі гри на музичному інструменті музикант-інструменталіст наповнює інструмент унікальним звучанням, проте залишається в рамках тембрового звучання власного інструменту. При ознайомленні з музичним твором соло чи оркестровою партією важливо, аби музикант зміг прочитати образ, що був закладений композитором і в залежності від цього зміг коригувати тембральне забарвлення музичного інструменту. Лише повний контроль над тембром власного музичного інструменту дозволить передати емоційно наповнений зміст музичного твору та збереже характер звукового образу.

В залежності від власної ролі оркестранти повинні взаємодіяти між собою, слідкувати за дотриманням оркестрового балансу. Зрозуміло, що кожен з них зобов'язаний досконало знати власну оркестрову партію. Разом з тим, оркестрант повинен уважно слухати інших учасників колективу, слідкувати за балансом між ними. При цьому важливо зберегти не лише технічну сторону виконання, а намагатись підтримувати образ створений керівником оркестрового колективу. Це включає сприйняття інтонації, темпоритму, штрихів, динаміки інших музикантів, контроль міжособистісного ансамблю. Лише при постійному контролі звучання власного інструменту, бажанні досягти синергії звучання в групі та колективі можна досягнути якісного гармонійного звучання оркестрового колективу.

Висновки. Оркестровий колектив є невід'ємною складовою процесу професійного становлення музиканта-інструменталіста, що формує його як багатогранного спеціаліста. Неможливо переоцінити сказане, адже, в сучасному освітньому та мистецькому середовищі все частіше спостерігається потреба у високо кваліфікованому спеціалісті, який є не лише сольним виконавцем, а й здатним до роботи в колективі. Саме в оркестровій практиці закладаються основи колективної взаємодії не лише в музичному аспекті, а й в соціальному. Варто зауважити, що важливим пластом професійного зростання виконавця є формування специфічних вмій та навичок. Гра в оркестровому колективі вимагає постійного вдосконалення, що стосується не лише технічно вірного відтворення музичного твору, а й розширення репертуару, здатності до осмислених інтерпретацій та прочитання музичного твору, робота над інтонацією та інтонуванням, тембровим забарвленням музичного інструменту. Постійний контроль над звучанням власного інструменту в оркестровому колективі дозволяє музикантам-інструменталістам безперервно працювати над вдосконаленням слуху. Зауважимо, що особливого значення набуває педагогічний потенціал, який сприяє постійному розвитку комунікативних навичок та критичного мислення. Підсумовуючи сказане ще раз наголосимо, що оркестровий колектив виступає ключовою складовою у процесі підготовки музиканта-інструменталіста, забезпечуючи перехід від індивідуального виконавства до ансамблевої взаємодії.

Список використаних джерел

- Дудник, Є. (2025). Гра в оркестрі як засіб колективного музикування. Південноукраїнські мистецькі студії. 2. 61-65. <https://doi.org/10.24195/artstudies.2025-2.10>
- Мозгальова, Н., Новосадова, А., Лученко О. (2023). Вивчення жанрово-ритмічних особливостей музичних композицій у професійній підготовці майбутнього викладача хореографії. Науковий часопис НПУ імені М.П. Драгоманова. Серія 14. Теорія і методика мистецької освіти. 29. 63-68. <https://doi.org/10.31392/NPU-nc.series14.2023.29.08>
- Новосадов, Я. (2024). Темброво-оркестрове інтонування як категорія мистецької освіти. Мистецтво в культурі сучасності: теорія та практика навчання. 3. 125-130. 10.31652/3041-1017-2024(3)-13
- Оркестр (ред. О. Шевчук). (2022). Енциклопедія Сучасної України. НАН України, НТШ. Київ: Інститут енциклопедичних досліджень НАН України. 24. Режим доступу : <https://esu.com.ua/article-76076>
- Откидач, В. (2019). Методика роботи з оркестром: навч.-метод. посіб. Харків: ХДАК, 125 с.

- Ракочі, В. (2021).** Інструментальний концерт XVII-XVIII століть: генеза, класифікація, оркестр: дис. ... д-ра мистецтвознавства: 17.00.03 / Одеська національна музична академія ім. А. В. Нежданової. Одеса, 625 с.
- Bekker, P. (1936).** The Story of the Orchestra. New York: W. W. Norton & Company. 306 p.
- Raynor, H. (1978).** The Orchestra: A History. New York: Scribner.
- Weaver, R. (1986).** The Consolidation of the Main Elements of the Orchestra; 1470–1768. In: Peyser J. (ed.) The Orchestra. Origins and Transformation. New York: Charles Scribner's Son. 1–36.

References

- Dudnyk, Ye. (2025).** Playing in an orchestra as a means of collective music making. Pivdennoukrainski mystetski studii. 2. 61-65. <https://doi.org/10.24195/artstudies.2025-2.10> [in Ukrainian]
- Mozghalova, N., Novosadova, A., Luchenko O. (2023).** Study of genre and rhythmic features of musical compositions in the professional training of future choreography teachers. Naukovyi chasopys NPU imeni M.P.Drahomanova. Serii 14. Teoriia i metodyka mystetskoï osvity. 29. 63-68. <https://doi.org/10.31392/NPU-nc.series14.2023.29.08> [in Ukrainian]
- Novosadov, Ya. (2024).** Timbre-orchestral intonation as a category of artistic education. Mystetstvo v kulturi suchasnosti: teoriia ta praktyka navchannia. 3. 125-130. 10.31652/3041-1017-2024(3)-13 [in Ukrainian]
- Orkestr [Orchestra] (red. O. Shevchuk). (2022).** Entsyklopediia Suchasnoi Ukrainy. NAN Ukrainy, NTSh. Kyiv: Instytut entsyklopedychnykh doslidzhen NAN Ukrainy. 24. Rezhym dostupu : <https://esu.com.ua/article-76076> [in Ukrainian]
- Otkydach, V. (2019).** Methodology of working with an orchestra. Kharkiv: KhDAK, 125 s. [in Ukrainian]
- Rakochi, V. (2021).** Instrumental concert of the 17th–18th centuries: genesis, classification, orchestra: dys. ... d-ra mystetstvovnavstva: 17.00.03 / Odeska natsionalna muzychna akademiia im. A. V. Nezhdanovoi. Odesa, 625 s. [in Ukrainian]
- Bekker, P. (1936).** The Story of the Orchestra. New York: W. W. Norton & Company. 306 p. [in English]
- Raynor, H. (1978).** The Orchestra: A History. New York: Scribner. [in English]
- Weaver, R. (1986).** The Consolidation of the Main Elements of the Orchestra; 1470–1768. In: Peyser J. (ed.) The Orchestra. Origins and Transformation. New York: Charles Scribner's Son. 1–36..

Про авторів

Євген Цанько, викладач кафедри музичного мистецтва Комунального закладу вищої освіти «Академія культури і мистецтв» Закарпатської обласної ради, м. Ужгород, Україна, e-mail: eugentsanko@icloud.com

Дмитро Гучкович, викладач кафедри музичного мистецтва Комунального закладу вищої освіти «Академія культури і мистецтв» Закарпатської обласної ради, м. Ужгород, Україна, e-mail: dguckovic@gmail.com

About the Authors

Yevhen Tsanko, Lecturer at the Department of Musical Arts Municipal Higher Education Institution 'Academy of Culture and Arts' of the Transcarpathian Regional Council, Uzhhorod, Ukraine, email: eugentsanko@icloud.com

Dmytro Guchkovych, Lecturer at the Department of Musical Arts, Municipal Higher Education Institution "Academy of Culture and Arts" of the Transcarpathian Regional Council, Uzhhorod, Ukraine, e-mail: dguckovic@gmail.com